

КОГНИТИВНАТА ЛИНГВИСТИКА И СРОДНИТЕ ѝ НАУКИ¹

Юлиана Чакърва
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

COGNITIVE LINGUSTICS AND RELATED SCIENCES

Juliana Chakarova
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

*Продвижвах се към когнитивната наука
двадесет години, преди да разбера как се казва.*

Джордж Милър

This paper outlines the subdomains in the cluster of cognitive sciences, focusing on cognitive linguistics and its affiliates. Special attention is paid to differences in various traditions and approaches, to using the terms and inconsistencies in naming the subdivisions in cognitive linguistics, and to describing the object of each discipline, its main principles and representatives.

Key words: cognitive sciences, cognitive hexagon, cognitive linguistics / semantics / grammar / rhetoric / philology

В условията на „перманентния методологичен метеж“ и „постоянните теоретични преврати“ в лингвистиката на ХХ век (Паршин 1996: 27), при очевидния антропоцентричен вектор в динамиката на развитието ѝ от края на миналото столетие (и хилядолетие) някои учени отбелязват факта, че науката за езика не е хомогенна, а в най-добрия случай представлява „конгломерат от полета и области на езиково изследване, всяка от които има свой собствен обект на анализ“² (Нойтс 1991: 3). Като концептуална рамка, която да формулира единна програма на изследване, да обедини разнородните и понякога противоречи-

¹ Статията е посветена на 70-годишния юбилей на проф. д.ф.н. Иван Куцаров – Учител и уважаван колега.

² Преводът на използваните в работата цитати от английски и руски е наш – Ю. Ч.

ви методи на проучване, да прилага последователна терминология и да служи като арбитражна сила в споровете между алтернативните решения, се предлага **подходът на когнитивистите** (ibid: 4).

Научното направление в лингвистиката, което поставя характеристиката „когнитивен“ и в названието си, възниква от другата страна на океана, на американския континент, като реакция на формализма, налаган от различните вариации на генеративната граматика – от създаването си единствената призната там граматика поне до края на 70-те години на миналия век. Основният патос при възникването на когнитивната лингвистика / граматика е концентриран в твърдението, че „граматиката носи значение“ (Лангакър 2008: 3). Точно това едва ли звучи толкова новаторски за възпитаниците на европейската лингвистична традиция, при която обикновено не се стига до такова абсолютизиране на формалните граматични признаци. Затова тук е съвсем естествена появата на теории като предложената от А. В. Бондарко теория за функционално-семантичното поле, което представлява система от морфологични, лексикални и синтактични езикови средства, обединени от обща семантична функция. Както е известно, блестящо прилагане на тази теория върху български езиков материал намираме в многобройните изследвания на проф. д.ф.н. Ив. Куцаров (cf. Куцаров 1989, Куцаров 1997, Куцаров 2007 i.a.). Разбира се, тук е приложена традиционната семантика, а не когнитивната, но отправната точка е същата.

Както виждаме, значителна част от езиковедските изследвания през последните двадесет години се осъществява в концептуалната рамка на когнитивната лингвистика. Неслучайно именно фактът на нейното възникване и развитие се смята за определящ в лингвистиката на границата на хилядолетията (Попова, Стернин 2007: 7). Когнитивната лингвистика се опитва да опише езиковите факти през призмата на човешкото мислене, да изследва „азбуката на човешката мисъл“, както и менталния лексикон и граматика. Тя разглежда езика „като общ когнитивен механизъм, като когнитивен инструмент – система от знаци, които играят роля при репрезентацията (кодирането) и трансформацията на информацията“ (Кубрякова, ред. 1996: 53). Спецификата на това направление, мненията за и против, основната проблематика, течения, съвременното състояние и т.н. могат да бъдат предмет на самостоятелно изследване и няма да бъдат във фокуса на вниманието ни тук. В тази разработка ще представим резултатите си от проучването на въпроса за пространството на когнитивните изследвания, границите и членението в него, както и неговите прекурсори.

Един от проблемите в домейна на когнитивната лингвистика е наличието на многобройни термини за назоваване на тази наука и липсата на точни граници между отделните поддомейни. Затова в науките, излизащи от строгата структуралистична рамка, е известен феноменът, в основата на който лежи метафора – те често боравят с така наречените „fuzzy“ понятия, т.е. понятия с размити, неясни краища или очертания. Такива са много от термините, използвани при когнитивния подход. Това, разбира се, не е екстравагантност или желание да се облекчи трудният процес на абстракция и обобщаване в научните изследвания, а отражение на реалното състояние на нещата – както показват когнитивните изследвания, такъв е всъщност форматът на човешкото мислене. Тук е мястото да споменем например предложената през 60-те год. на миналия век от калифорнийския професор Лофти Заде „теория за размитите множества“ (*fuzzy set theory*) (Заде 1965), определяща степените на принадлежност към дадена категория и представляваща математическия контекст за описание на начина, по който човекът мисли.

И така, такова състояние на научния контекст, при което се борави с „размити“ понятия, е естествено, но също толкова естествено е затруднението, възникващо вследствие на това. На първо място смятаме за необходимо да разграничим пространствата на когнитивната лингвистика и когнитологията.

Названията **когнитивна наука**, **когнитология** или **когнитология** се използват за предаване на английския термин *cognitive science*. Една млада наука с много дълга история (която се корени във философските и логическите теории за мисленето и познанието още от Античността), тя е характеризирана като „новата наука за ума“ – както звучи заглавието на книгата на Х. Гарднър *The Mind's New Science* (Гарднър 1987). Тя представлява всъщност кластер от науки (или „федерация“, но без строги уставни отношения – cf. Демянков 1994: 18), които се занимават с природата на интелекта, човешката когниция, познавателните процеси и функционирането на мозъка и механизмите за регулиране на поведението, формирането, организацията и натрупването на структури от знания в мозъка на човека. В историографията на когнитивната наука за ден на нейното създаване се смята 11 септември 1956 г. – един от дните на симпозиума по теория на информацията, проведен в Масачузетския технологичен институт (MIT) (вж. за това подробно в историческия преглед на Дж. Милър: Милър 2003). Тогава са представени три фундаментални доклада, детерминирали главните координати на науката: на създателя на генеративна-

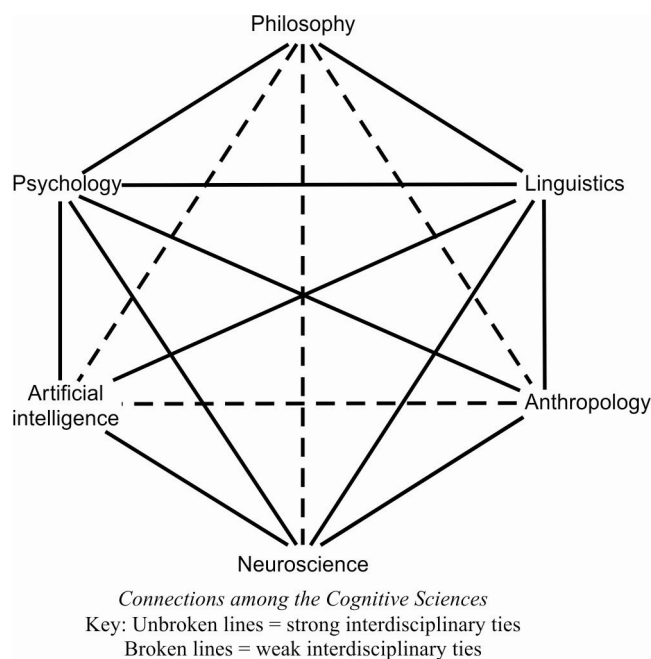
та граматика Ноам Чомски, на експерименталния психолог Джордж Милър и на специалистите по компютърно моделиране Алан Нюъл и Хърбърт Саймън (който по-късно става носител на Нобелова награда по икономика). Названието **когнитивна наука** обаче (надделяло над варианти като „когнитивни изследвания“ и „психология на обработката на информация“) възниква почти двадесет години по-късно. Употребено за първи път през 1973 г. от Хю Кристофър Лонгет-Хигинс в изказването му по повод на доклада на Лайтхил за изкуствения интелект (Лонгет-Хигинс 1973), то се оказва удобно и доказателство за това е неговата популярност днес.

Според широкото разбиране за ареала на когнитивната наука тя се занимава с всички въпроси на получаването, съхраняването, преобразуването и използването на знанията (т.е. с всички аспекти на когницията), докато според тясното споменатият комплекс от науки има за свой предмет само получаването и използването на знания (cf. Айзенк 1990). Има и още един аспект на тясното и широкото разбиране на предмета на тази наука. Докато едни автори се фокусират предимно върху човешкото знание (Гарднър 1987: 6ff), други включват в полето на изследване „интелигентността и процесите на обработка на данни при хората (и животните), при компютрите и в абстрактен смисъл“ (Саймън, Каплан 1993: 2); „на мозъците и умовете, били те естествени или изкуствени, човешки или животински“ (Надел, Пиатели-Палмарини 2003: 1). Очевидно базова идея е постулатът, че компютърът може да бъде смятан за модел на човешкия мозък, а знанията са ментални репрезентации (модели) на средата и на самия организъм, подобни на структурите на компютърните данни. Затова често се твърди, че в когнитивната наука се използва „изчислителният подход“ (*computational approach*), но не в тясното значение на аритметични и алгебрични изчисления, а на компютърната обработка на данни. „Това не е научна фантастика, а действителна наука, основаваща се върху дълбокото и едновременно рисковано теоретично разбиране, а именно: в корена си ние *самите сме компютри*“³ (Ходжланд 1985: 2).

По въпроса за основните конституенти на мултидисциплинарния кластер **когнитивна наука** има различни гледни точки. Според някои изследователи в нея влизат изкуственият интелект, езиковедството, психологията и неврологията (Арбиб 1985: 28). Джордж Лейкоф назовава пет конституента: психология, лингвистика, антропология, философия и компютърни науки (Лейкоф 1987: xi). Едно от най-

³ Курсивът е на автора.

разпространените виждания посочва следните участници: психологията, науката за изкуствения интелект, лингвистиката, философията, неврологията и антропологията. Взаимоотношението между тези науки, по-силните и по-слабите връзки между тях са представени в един шестоъгълник (наречен **когнитивен хексагон**), където непрекъснатите линии символизируют първите, а пунктираните – вторите. Обикновено тази схема се приписва на Х. Гарднър, защото е представена в посочената по-горе книга (Гарднър 1987: 37), но както авторът сам пише, той репрезентира идеята от доклада на десетки специалисти в областта, станал известен като SOAP (State of the Art Report), спонсиран от фондацията „Sloan“. Материалът не е публикуван поради големите спорове и несъгласия, които предизвиква, но остава в историята на когнитивната наука и често се използва за представяне на нейните поддомейни.

Когнитивният хексагон от SOAP, 1978 (публ. в Гарднър 1987: 37)

Към тези дисциплини някои автори добавят и педагогиката (Айзенк 1990) и така схемата може да бъде представена като хептагон (както е в Wikipedia, а също и в логото на Обществото по когнитивна наука – cf. напр. уебсайта им: OKH URL).

Прегледът на рускоезичните автори показва, че те възприемат арела на когнитивната наука още по-широко: към горепосочените дисциплини те добавят дори икономика, право, ергономика (Величковски

URL), включват логическия анализ на езика, говорят за когнитивна социология и когнитивно литературознание. Когнитивните изследвания разширяват проблемната си област в колосални размери. Няма ли тази гледна точка да доведе това до разпадането на кластър **когнитивна наука**? Струва ни се, че тук можем да говорим за смесването на две различни неща. От една страна, на интердисциплинарната когнитивна наука, а от друга – на когнитивния подход, който получава все по-широко разпространение. Очевидно второто е основата за гледната точка на съставителите на сборника *Cognitive Stylistics* (Семино, ред. 2002): с термина **когнитивна стилистика** (или другия споменат там – **когнитивна поетика**) те наричат изследванията на границата между лингвистиката, литературознанието и когнитивната наука; това са изследвания, в които лингвистичният избор е обяснен с когнитивни структури и процеси и които използват най-разпространените в когнитивната лингвистика идеи на Роналд Лангакър (фигура и фон, образни схеми), Джордж Лейкоф (когнитивна метафора), Жил Фоконие (концептуално сливане) и др. за тълкуване на определени литературни текстове.

Въвеждането на термина „когнитивна поетика“ се свързва с името на Ройвен Цур, професор емеритус от университета в Тел Авив. Така от началото на 80-те години на ХХ в. ученият нарича предложението от него повече от 10 г. по-рано още в докторската му дисертация подход (Цур 1983, Цур 1992/2008 i.a.). Цур го прилага при изследването на изключително широк кръг от проблеми: римата и ритъма, поезията, звуковия символизъм и метафоричната образност, религията, перцепцията и интерпретацията на текстове и менталната обработка на езика им от читателя, черния хумор, емпиричната естетика и др.

И така, ставаме свидетели как „[...] почти във всяка хуманитарна наука се отделя специална област, свързана с прилагане на когнитивния подход и на когнитивния анализ спрямо съответните обекти на дадената наука“ (Кубрякова 2004: 10 – 11). Безспорна илюстрация на това е един от последните сборници по тази проблематика (КИ 2011): като разгърнем страниците му, виждаме, че когнитивните изследвания даже са излезли от рамките на хуманитарните науки. Можем да си помислим, че те не са обхванали едва ли не само астрономията! Научните направления включват когнитивна педагогика, андрогогика, културология, обработка на текста, джендърология, етика, когнитивно религиознание, когнитивни проблеми на историята, археологията, етнологията, икономиката, мениджмънта, географията, спорта...

За когнитивно ориентираните езиковедски изследвания сред рускоезичните автори най-разпространен е терминът „когнитивна лингвистика“.

Когнитивна семантика

Както семантиката е част от лингвистиката, така и когнитивната семантика се определя като част от когнитивната лингвистика – какво по-логично от това на пръв поглед? При по-внимателно вглеждане обаче в предмета на изследване, в използваните методи и посочените типични представители не е трудно да се забележи, че това понятие всъщност се препокрива с понятията **когнитивна граматика** и **когнитивна лингвистика**. Това звучи почти скандално за лингвистичните ни разбирания, формирани в структуралистичното пространство, и тук трябва да си припомним различията в термините от такъв характер между „западната“ и „източната“ хуманитаристика. Можем да си зададем и въпроса дали това не е връщане към античния синкретизъм на науките, но всъщност си даваме сметка, че описаното състояние е поредната илюстрация за това, че много от термините и понятията в съвременната наука са с размити краища.

Търсим произведение на някой от най-ярките представители на когнитивната семантика – да речем двутомното издание с едноименно заглавие *Toward a Cognitive Semantics* на Леонард Талми (Талми 2000) в каталога на университетска библиотека (напр. най-голямата библиотека на Аризонския щатски университет, Hayden Library) и под тематика на книгата четем: когнитивна **граматика** (!). Разгръщаме книгата и виждаме включени класически статии на автора като „The Relation of Grammar to Cognition“ („Връзката на граматиката с когницията“), където се разглежда когнитивната природа на **граматичните форми** (представени в изречението като част от дискурса) и структурата на разграничените от автора две подсистеми на езика: отворената (с отворени класове) лексикална подсистема, която представя концептуално съдържание, и затворената (със затворени класове) граматична система, която представя концептуална структура (Талми 2000: 32 – 33ff). Предложените от учения образни схеми (cf. Talmy 2000: 196, 222, 226, 228 – 229, etc.) в главата „How Language Structures Space“ („Как езикът структурира пространството“) изцяло напомнят образните схеми в **когнитивната граматика** на Лангакър; заимстваният от гешалт-психологията модел **фигура – фон** (figure – ground) е аналогичен на използвания пак от Лангакър модел **профил – база / траектор – ориентир**.

Очевиден е фактът, че при много от най-известните представители на когнитивната семантика граматиката и семантиката вървят

винаги заедно. В книгата на Рей Джакендоф *Semantics and Cognition* (Семантика и когниция) четем:

„[...] да се изследва семантиката на естествения език, означава да се изследва когнитивната психология. Ще покажа, че граматичната структура на естествения език, когато е разгледана правилно, предлага важен нов източник на доказателства за теорията за когницията“ (Джакендоф 1983: 3).

Ето още един от безбройните примери, които не само доказват казаното по-горе, но и сякаш оставят впечатление за употребата на понятията „граматика“ и „семантика“ като синоними. Друг известен представител на когнитивната семантика – Петер Герденфорс, пише: „Най-важното теоретично понятие на когнитивната семантика е това за *образната схема*“⁴ (Герденфорс 2007: 58). Следва богата илюстрация с примери от когнитивната граматика на Р. Лангакър със съответната терминология: траектор и ориентир.

Според „реалистичната“ семантика (това е термин, употребен например от Герденфорс, Герденфорс 1998: 19) – екстенционална и интенционална, значението е извън индивида, в света около него, и не зависи от носителите на езика (обективистична гледна точка за когницията), докато според когнитивната семантика то е в менталните същности и репрезентации. Това означава, че пак се извършва проециране (mapping) на конституентите на езика, но не върху един или няколко възможни свята, а върху когнитивните структури, а езикът се възприема като част от когнитивната структура на човека.

Най-директно и систематизирано основните принципи на когнитивната семантика са формулирани у П. Герденфорс. Изследователят разграничава шест такива принципа, всеки от които контрастира с постулатите на традиционната семантика:

1. Значението е *концептуализация*⁵ в когнитивен модел (а не условия за истинността във възможни светове). Ще си позволим да цитираме пълно съображенията на автора по този първи принцип, защото са много показателни за идеологията на разглеждания подраздел:

„Основният лозунг на когнитивната семантика е: *Значенията са в главата*. По-точно семантиката за езика се разглежда като проециране на езиковите изрази върху ментални същности. Като следствие на когнитивистичната позиция, което я поставя в конфликт с много философски семантични теории, не е необходима никаква форма за условия за истинността на даден израз, за да се определи неговото

⁴ Курсивът е на автора.

⁵ Курсивът е на автора.

значение. Истинността на изразите се разглежда като вторична, тъй като тя се отнася до връзките на менталната структура със света. Накратко: *значението идва преди истината*⁶ (Герденфорс 1998: 21).

2. Когнитивните модели са предимно *перцептуално* детерминирани или перцептуално закрепени.

3. Семантичните елементи се основават на *пространствени* или *топологични* обекти (а не системи, които могат да бъдат създадени в съответствие със система от правила). Менталните структури са значението на лингвистичните изрази.

4. Когнитивните модели са предимно *образно-схематични* (а не пропозиционални) и имат инхерентна пространствена структура. Образните схеми се трансформират чрез *метафорични* и *метонимични* операции (които при традиционния подход се възприемат като девинантни феномени, инкорпорирани посредством стилистични правила).

5. Семантиката е първична по отношение на синтаксиса и отчасти го детерминира.

6. Концептите са *прототипи* (за подробности cf. Герденфорс 1998: 21 – 25).

На тези принципи като цяло отговаря и теорията за концептуалната метафора на Лейкоф и Джонсън (Лейкоф, Джонсън 1980), като самите автори най-често говорят за полето си като за когнитивна лингвистика.

И така, терминът *когнитивна семантика* понякога се препокрива с *когнитивна граматика* или *когнитивна лингвистика*. Подобно явление наблюдаваме и при термина **когнитивна граматика**, като за създател на едноименното направление се смята Р. Лангакър.

И тук, както и в целия дискурс на когнитивните изследвания, виждаме феномена на достатъчно точно определяне на времевите рамки, в които е възникнало даденото направление. Както авторът сам споделя (Лангакър 2007), изследванията, довели до формулирането на гореспоменатата фраза, започват през 1976 г. Пет години след това се ражда названието **граматика на пространството** (*Space Grammar*) (Лангакър 1981, а също Лангакър 1982). „Прекръстването“ на тази концептуална рамка в „когнитивна граматика“ става в издадени през 1987 г. първи том на фундаменталния труд *Foundations of Cognitive Grammar* (*Основи на когнитивната граматика*) (Лангакър 1987). В нея са заложили идеите, че лексиката и граматиката представляват континуум от конструкции (двойки форма – значение), че

⁶ Курсивът е на автора.

граматичните конструкции подлежат на концептуална характеристика и че в основата на лексиката, морфологията и синтаксиса лежат символни структури. Тъй като езикът символизира, значението има отношение към цялата лингвистична проблематика.

„Когато използваме определена конструкция или граматична морфема, ние избираме [...] определен образ, за да структурираме възприетата ситуация с комуникативна цел“ (Лангакър 1990: 12).

Дори и когато борави с фундаментални и универсални граматични понятия като съществително, глагол, обект, субект, притежание и т.н., фокусът на тази теория е да ги характеризира семантично на две нива: съществителното напр. се характеризира като архетип на физически обект (от гледна точка на прототипикализацията) и в термините на когнитивната способност да се групира и материализира (от гледна точка на схематичното концептуализиране).

Книгата на Бернд Хайне *Cognitive Foundations of Grammar (Когнитивни основи на граматиката)* (Хайне 1997) е поредната илюстрация на твърдението за известно препокриване на названията. Още в първа глава става въпрос за значения на отделни лексеми, за концептуален трансфер и за полисемия. Като първи постулат отново е изведена идеята, че основната функция на езика е да предава значение – нищо по-различно от споменатите вече автори. По-нататък обаче виждаме развитие на разбирането за когнитивните основания на граматиката, което се различава от това на учените от американската школа. Хайне наистина разглежда отделни класове думи (числителни, неопределителен член) и логико-граматични категории (пространствена ориентация, посесивност, сравнение) и както може да се види, отново не става ясно какъв е принципът на избор точно на тези, а не на други форми и категории (нещо типично за постструктуралистичните подходи) – освен това, че именно те са удобни за коментар с избрания подход и терминология. Методът на описание пък не изглежда радикално нов или различен от използваните до този момент: екскурс в диахронията (в търсене на основния според автора въпрос за това, защо граматиката днес изглежда така и как се е стигнало до това състояние), теория на референцията и т.н. И как е обосновано всичко това – с постулата, че езиковите форми са мотивирани. Без това според автора да влиза в противоречие с арбитрарния им характер, постулиран от Сосюр. Според Хайне мотивацията е връзката на формите в съвременния език с тези, от които са се развили (например неопределителният член – от числителното *един*).

В когнитивния дискурс срещаме също така термина **КОГНИТИВНА ФИЛОЛОГИЯ**, непознат в литературата на български език и рядко употребяван в рускоезичните източници. Това се дължи на известната по-тясна употреба на термина „филология“ в англоезичната литература (откъдето идва гореспоменатото название) в значение „наука за езика на античните и средновековните текстове“. В новото съчетание изходният термин разширява до известна степен обхвата си и включва изследване на всякакви текстове (включително и устни) като резултат на менталните процеси у човека. В анотацията на онлайн списанието *Cognitive Philology* се заявява: „Фокусът не е текстът, а умът, който го е създал“ (КФ URL). Основаващо се на идеите на изследователи когнитивисти като Марк Търнър, Дейвид Хърман и Жил Фоконие, това направление се занимава с репрезентацията на човешкото познание в текстовете, концептуализацията на действителността, обработката на информация.

В контекста на новите подходи се откроява и **когнитивната реторика**, при която се съчетават въпросите на традиционната реторика с когнитивните идеи за метафората като когнитивен механизъм, за концептуалната интеграция/смесване (blending), за стилистичните средства през призмата на въздействието им върху реципиента като ментална същност. Сред американските когнитивисти най-пряко отношение към нея имат учени като Марк Търнър (Търнър 1991), Джордж Лейкоф (Лейкоф, Търнър 1989), Реймънд Гибс (Гибс 1993).

Естествено, твърденията за новостта на когнитивния подход, когнитивната лингвистика и нейните методи имат своите противници. Независимо от това обаче не може да се отрече, че мощната вълна на когнитивно ориентирани изследвания определя до голяма степен облика на съвременното езикознание.

ЛИТЕРАТУРА

- Айзенк 1990:** Eysenck, E. *Cognitive Science*. // *The Blackwell Dictionary of Cognitive Psychology*. Oxford, [England]; Cambridge, Mass., USA: Blackwell Reference, 1990.
- Арбиб 1985:** Arbib, M. A. *In Search of the Person: Philosophical Explorations in Cognitive Science*. Amherst: University of Massachusetts, 1985. xii, 156 p.
- Гарднър 1987:** Gardner, H. *The Mind's New Science: A History of the Cognitive Revolution*. New York: Basic Books, 1987.

- Герденфорс 1998:** Gärdenfors, P. Some Tenets of Cognitive Semantics. // *Cognitive Semantics: Meaning and Cognition*. Ed. by Jens Allwood, Peter Gärdenfors. Amsterdam; Philadelphia: J. Benjamins Pub. Co, 1998: 19 – 36.
- Герденфорс 2007:** Gärdenfors, P. Cognitive Semantics and Image Schemas with Embodied Forces. // *Embodiment in Cognition and Culture*. Ed. by John Michael Krois, M Rosengren, A. Stedele, D. Westerkamp. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins Pub. Co, 2007.
- Гибс 1993:** Gibbs, R. *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language, and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Демянков 1994:** Демянков, В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода. // *Вопросы языкознания*, 1994, № 4: 17 – 33.
- Джакендоф 1983:** Jackendoff, R. *Semantics and Cognition*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1983.
- Заде 1965:** Zadeh, L. Fuzzy Sets. // *Information and Control*, No 8. 1965: 338 – 353.
- КИ 2011:** *Когнитивные исследования на современном этапе: КИСЭ – 2011*. Материалы второй международной научно-практической конференции. Ростов-на-Дону, 2011.
- Кубрякова, ред. 1997:** *Краткий словарь когнитивных терминов*. Под общей ред. Е. С. Кубряковой. Москва: Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997.
- Кубрякова 2004:** Кубрякова, Е. С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики // *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2004, № 1: 6 – 17.
- Куцаров 1989:** Куцаров, Ив. *Очерк по функционално-семантична граматика на българския език*. 2 изд. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 1989.
- Куцаров 1997:** Куцаров, Ив. *Лекции по българска морфология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 1997.
- Куцаров 2007:** Куцаров, Ив. *Българска морфология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007.
- Лангакър 1981:** Langacker, R. The Integration of Grammar and Grammatical Change // *Indian Linguistics*, 1981, No 42: 82 – 135.
- Лангакър 1982:** Langacker, R. Space Grammar, Analysability, and the English Passive // *Language*, 1982, No 58: 22 – 80.
- Лангакър 1987:** Langacker, R. *Foundations of Cognitive Grammar*. Vol. 1. *Theoretical Prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1987.
- Лангакър 1990:** Langacker, R. *Concept, Image, Symbol*. Berlin: Mouton, 1990.
- Лангакър 2007:** Langacker, R. Cognitive Grammar. // *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Ed. by Dirk Geeraerts and Hubert Cuyckens. New York: Oxford University Press, 2007: 421 – 462.

- Лангакър 2008:** Langacker, R. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
- Лейкоф 1987:** Lakoff, G. *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press, 1987.
- Лейкоф, Джонсън 1980:** Lakoff, G.; M. Johnson. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980/2003. xiii, 242 p./ 276 p.
- Лейкоф, Търнър 1989:** Lakoff, G.; M. Turner. *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press, 1989. xii, 230 p.
- Лонгет-Хиггинс 1973:** Longuet-Higgins, H. C. *Comments on the Lighthill Report and the Sutherland Reply*. // *Artificial Intelligence: A Paper Symposium*. London: Science Research Council, 1973: 35 – 37.
- Милър 2003:** Miller, G. The Cognitive Revolution: A Historical Perspective // *Trends in Cognitive Science*. Vol. 7, No 3, March 2003: 141 – 144.
- Надел, Пиатели-Палмарини 2003:** Nadel, L.; M. Piattelli-Palmarini. What is Cognitive Science? // **Encyclopedia of Cognitive Science. Editor-in-chief Lynn Nadel. 4 v.** London; New York: Nature Pub. Group, 2003. Ел. версия: <<http://dingo.sbs.arizona.edu/~massimo/publications/PDF/LN&MPPIntro.pdf>> (26.06.2011).
- Нойтс 1991:** Nuyts, J. *Aspects of a Cognitive-Pragmatic Theory of Language*. John Benjamins Publishing Company, 1991.
- Паршин 1996:** Паршин, П. Б. Теоретические перевороты и методологический мятеж в лингвистике XX века // *Вопросы языкознания*, 1996, № 2: 19 – 42.
- Саймън, Каплан 1993:** Simon, H.; C. A. Kaplan. *Foundations of Cognitive Science // Foundations of Cognitive Science*. Ed. by Michael I. Posner. Cambridge, Massachusetts; London, England: A Brandford Book, The MIT Press, 1993: 1 – 47.
- Семино, ред. 2002:** *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*. Ed. by Elena Semino, Jonathan Culpeper. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2002.
- Талми 2000:** Talmy, L. *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2000. 2 vol.
- Търнър 1991:** Turner, M. *Reading Minds: The Study of English in the Age of Cognitive Science*. Princeton: Princeton University Press, 1991.
- Хайне 1997:** Heine, B. *Cognitive Foundations of Grammar*. New York: Oxford University Press, 1997.
- Ходжланд 1985:** Haugeland, J. *Artificial Intelligence: The Very Idea*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1985.
- Цур 1983:** Tsur, R. *What is Cognitive Poetics*. Tel Aviv: The Katz Research Institute for Hebrew Literature, 1983.

Цур 1992/2008: Tsur, R. *Toward a Theory of Cognitive Poetics*. Amsterdam: Elsevier Science Publishers, 1992. 580 pp. / Sussex Academic Press, Brighton and Portland, 2008 (2nd ed.).

ЕЛЕКТРОННИ ИЗТОЧНИЦИ

Величковски URL: Величковский, Б. М. Когнитивная наука // *Фонд знания „Ломоносов“*. Энциклопедия. <<http://www.lomonosov-fund.ru/enc/ru-encyclopedia:0132108:article>> (28.06.2011).

КФ URL: *Cognitive Philology*. <<http://padis2.uniroma1.it:81/ojs/index.php/-cogphil>> (23.11.2011).

ОКН URL: *Cognitive Science Society Website* // <<http://cognitivesciencesociety.org/index.html>> (28.06.2011).